

Przegląd Religioznawczy 2(272)/2019

The Religious Studies Review

ISSN: 1230-4379

e-ISSN: 2658-1531

www.journal.ptr.edu.pl

STANISŁAW OBIREK

Uniwersytet Warszawski

Ośrodek Studiów Amerykańskich

e-mail: s.obirek@uw.edu.pl

ORCID: 0000-0002-8164-2683

Jubileusz socjologa religii Józefa Baniaka

Mam przed sobą opasły tom zatytułowany *Między socjologią a filozofią i teologią. Księga jubileuszowa dla Profesora Józefa Baniaka*. Okazją jego opublikowania akurat w 2019 r. są siedemdziesiąte urodziny i czterdzieści lat pracy naukowo-badawczej. Jak wiadomo, Jubilat jest cenionym w środowisku naukowym specjalistą z zakresu socjologii religii, którego zainteresowania oddaje tematyka tekstów zamieszczonych w książce. Składają się na nią rozważania autorów z wielu ośrodków badawczych w Polsce, dotyczące moralności, rodziny i małżeństwa, młodzieży, znaczenia i funkcji religii w dzisiejszym świecie, religijności, sekularyzacji, powołań kapłańskich czy filozofii dialogu. Tych tematów w jego działalności naukowej jest więcej, ale siedem części, na jakie tom został podzielony, dobrze oddaje główne kierunki zainteresowań Józefa Baniaka. Na stronie Wydawcy – Wydawnictwa Nauk Społecznych i Humanistycznych UAM można się zapoznać zarówno ze spisem treści Księgi, jak i z wprowadzającym artykułem omawiającym życia i działalność Jubilata (wnsh.amu.edu.pl).

Sam znalazłem się wśród autorów, więc pozwolę sobie przywołać fragment z mojego tekstu zatytułowanego wcale nieprzypadkowo *Odrelijnianie katolicyzmu polskiego*, poświęconego właśnie dokonaniom Józefa Baniaka:

Zjawisko głębokich przemian, które są *de facto* zerwaniem z tradycyjnymi funkcjami pełnionymi przez instytucje Kościoła katolickiego, od 30 lat jest wnikliwie opisywane przez Józefa Baniaka. Wprawdzie Baniak nie używa pojęcia odreligijniania, tylko desakralizacji, ale w moim przekonaniu właśnie ten proces odchodzenia od treści religijnych przedstawia. Ma on w swoim dorobku kilkanaście książek poświęconych opisowi różnych aspektów tego zjawiska w katolickiej religijności. Jego ustalenia powoli i nie bez oporów wchodzą do powszechnej świadomości polskiego społeczeństwa. Ten opór ma swe źródło w niezbyt pochlebnych wnioskach płynących z badań na temat spójności przekonań religijnych polskich katolików, a zwłaszcza rozbieżności dotyczącej deklarowanej doktryny i codziennej praktyki religijnej. Wystarczy wspomnieć o takich studiach socjologicznych jak *Desakralizacja kultu i świąt religijnych w Polsce*, w którym pokazał pozareligijne funkcje dzisiejszej obrzędowości katolickiej w Polsce (Baniak, 2008). Istotne są też wyniki badań wskazujące na rosnący sprzeciw młodego pokolenia wobec narzucanych przez szkołę lekcji religii, bardziej przypominającej ideologiczną indoktrynację niż naukowe poznawanie historii religii i jej współcześnie istniejących form: *Między buntem a potrzebą akceptacji i zrozumienia. Świadomość religijna i moralna a kryzys tożsamości osobowej młodzieży gimnazjalnej* (Baniak, 2007). Wiele uwagi w swoich badaniach poświęcił Józef Baniak postaci księdza katolickiego, jaka wyłania się z wieloaspektowego socjologicznego oglądu. Wspomnieć trzeba o dwóch nader ważnych studiach: jednym opisującym wyobrażenia i oceny młodzieży na temat księży (Baniak, 2013), drugim pokazującym, jak celibat i czystość seksualna księży katolickich jest postrzegana zarówno przez kler, jak i osoby świeckie (Baniak, 2017)¹. W obu przypadkach mamy do czynienia nie z teoretycznym czy nawet ideologicznym projektem, ale z rzeczywistym opisem polskiego księdza.

Jednak nie u wszystkich publikacje Jubilatą wzbudzają entuzjazm, co zresztą jest w życiu naukowym czymś naturalnym. Można wręcz powiedzieć, że akademia żywi się debatą, sporem a nawet kłótnią. Gorzej, gdy uznany w środowisku autorytet zaczynają atakować nie tylko ignoranci, ale do tego ludzie kierujący się ideologicznymi przesłankami. Przed laty abp Stanisław Gądecki zdecydował o zwolnieniu z Wydziału Teologicznego profesora Baniaka, bo uznał, że jego wyniki badań nie odpowiadają potrzebom teologii katolickiej. Na szczęście nie cały Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu podzielał zdanie biskupa. Biskupowi nie podobały się zwłaszcza wyniki badań nad celibatem księży, a ściślej rzecz biorąc, nad jego nie przestrzeganiem.

Ale nie tylko wódarz diecezji poznańskiej ma kłopot z wynikami badań Baniaka. Są niektórzy dziennikarze, którzy uważają, że wiedzą lepiej, jak sprawy przestrzegania kościelnej dyscypliny wyglądają. Do takich „lepiej poinformowanych” niewątpliwie należy autorka tekstu opublikowanego na łamach KAI w przeddzień wręczenia Jubilatowi omawianej Księgi. Otóż Małgorzata Bilka,

¹ J. Baniak, *Beżenność i czystość seksualna księży rzymskokatolickich w świadomości katolików świeckich i osób duchownych w Polsce. Założenia i rzeczywistość*, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2017.

bo o nią tu chodzi, 28 października 2019 r. opublikowała taki oto paszkwil: *60 proc księży żyje z kobietami*” – niejasne badania prof. Baniaka”. Jak rozumiem autorka nie tylko podziela oburzenie metropolity poznańskiego, że profesor Baniak śmie powątpiewać w jakość księżowskiej cnoty, ale do tego swoje wątpliwości powierza drukowi. Tego pani redaktor jest wyraźnie za wiele².

Może to nie przypadek, że jeden z najwybitniejszych polskich socjologów religii został brutalnie zaatakowany przez oficjalny biuletyn informacyjny Episkopatu Polski. Jego życiowy dorobek został poddany złośliwej, opartej na niedomówieniach i pomówieniach, pseudoanalizie przez mało znaną publicystkę, która do tej pory nie wykazała się znajomością omawianej z paszkwilanckim zapalem problematyki. Owszem, odwołuje się do autorytetów socjologii, ale nie jest do końca pewne, czy zdawali sobie oni sprawę z użytku, jaki zostanie zrobiony z ich wypowiedzi. Tak na pewno jest w przypadku tych, którzy już nie żyją (ks. Piwowarczyk i ks. Majka – nauczyciele prof. Baniaka). Co więcej, autorka tekstu podważa metodologię badań Baniaka, cytując jego prywatne mejle, które są odpowiedzią na kierowane do niego przez autorkę pytania. Jednak rzecz nie kończy się na pomówieniach i dyskredytacji dorobku naukowego, pojawiają się w nim bowiem insynuacje, które nie powinny pozostać bez odpowiedzi.

Oczywiście nie ja powinienem się tym zająć, lecz uczelnia, z którą Jubilat jest związany od dziesięcioleci i którą swoim dorobkiem uświetnił. Jednak zwrócę uwagę na jeden komentarz. Otóż Bilka tropi nieściśłości warsztatowe autora kilkunastu książek i pisze: „Kłopotu z przypisami uniknął w książce *Beżenność i czystość seksualna księży rzymskokatolickich w świadomości katolików świeckich i osób duchownych w Polsce*. Na ponad 400 stronach opus magnum po prostu ich nie ma”. Problem polega na tym, że w książce jest zastosowany system harwardzki, w którym przypisy są w tekście, a na końcu jest bibliografia (ss. 401–416) dokumentująca warsztat naukowy profesora Baniaka.

Ciekawy jest biogram Małgorzaty Bilskiej, który można znaleźć w różnych miejscach, np. na stronie kwartalnika „Więź”: dziennikarka, absolwentka studiów doktoranckich w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, stała współpracowniczką portalu Aleteia Polska. Publikuje także w „Tygodniku Powszechnym”, „Życiu Duchowym”, „Więzi”, a wcześniej m.in. w „Znaku”, „Przeglądzie Powszechnym”, „Rzeczpospolitej”, „Wprost”. Prowadzi blog na rmf24.fm. Pracowała z dziećmi i młodzieżą, prowadząc warsztaty z profilaktyki uzależnień i agresji w szkołach, ukończyła policealne Studium Pracy Socjalnej, uczyła i szkoliła pracowników służb społecznych. Autorka książek: *Kochaj i walcz*, *Święta Rita*, *Nic na pokaz* oraz *Światło z Libanu*. Mieszka w Krakowie.

² Dla chętnych podaję link: <https://ekai.pl/60-proc-ksiezy-zyje-z-kobietami-niejasne-badania-prof-baniaka/> [3.11.2019] – każdy może sobie wyrobić własne zdanie.

Myślę, że do swoich osiągnięć powinna dodać, że współpracuje z KAI, pisząc teksty na zlecenie.

Literatura

- Baniak J. (2007). *Między buntem a potrzebą akceptacji i zrozumienia. Świadomość religijna i moralna a kryzys tożsamości osobowej młodzieży gimnazjalnej. Studium socjologiczne*. Kraków: Domini.
- Baniak J. (2008). *Desakralizacja kultu i świąt religijnych w Polsce. Studium socjologiczne*. Kraków: Nomos.
- Baniak J. (2013). *Portret księdza w wyobrażeniach i ocenach polskiej młodzieży. Studium socjologiczne*. Kraków: Nomos.
- Baniak J. (2017). *Beżenność i czystość seksualna księży rzymskokatolickich w świadomości katolików świeckich i osób duchownych w Polsce. Założenia i rzeczywistość*. Kraków: Nomos.